

FEL HA BREIZH

— AR PARDONIOU...

Teskeniou kaera hor feiz

Gouere-Eost 1943

PRIZ : 20 real (5 fr.)

1843

Kantved "Liziri Breuriez ar Feiz"

1943

Kant vloaz a zo er bloaz-mañ, abaoe ma voë moulet kenta levrig Liziri Breuriez ar Feiz, an A. Hersart de la Villemarque, tad ar Barzas Breiz, gant harp ar chalon Alexandre hag eun nebeud belezen eo a oa en em garget da embann al lisirise ; ar re genta, m'orval, n'oa ket kaer o brezoneg, rak an A. Moal person Sant Martin Montroulez, en e levr Barzongou, p. XV, moulet er bloaz 1847, a skriv kement-mañ a zo eur gentel vat d'an A. de la Villemarque :

...Eur pennad a zo e kresk niver [ar] baotred kalonek
Ha daoust ma 'zint goueziek e galleg a studi ar brezoneg :
Ra deuit da greski bemdez ha d'en em galonekaat.
'Vit m'horr bezô, al levezen da welet [ar] brezoneg o wellaat.

Evit lakat kement-se da zont da wir, ve ret d'ezo bepred
Dionall, pa skrivont e brezoneg, dioc'h ar galleg hag e spred ;
N'eo ket a-walc'h pa skriver bernia kals komzou brezonek
Ret eo lakat dirak e lenner ha skiant ha spred breizek.

Hogen n'eo ket [pez] a ra betek vremañ pep skrivagner brezonek
Rak daoust d'o niver [a] gomzou breizek e skrivont hervez skiant galleg
Weleat a reer kement-se el Lizerou eus a Vreuriez ar Feiz,
Pere gant kals komzou breizek n'int nemet gallegerez direiz.

Prederi a reont pa skrivont e niver c'heriou brezonek
Ne lakeont zoken en o oberou nemeur a gomzou galleg ;
Hogen o ch'auz, o doare ober, a ziskouez n'int ket Bretoned.
Rak ne gaozont ha ne skrivont nemet hervez skiant Gallaoed.

Treantont eta pa skrivont e skiant ha spred ar brezoneg
Ret eo neuze ankounach'haag hag ar skiant hag ar spred galleg
Rak mar deo kals doaniv gwelet etouez brezoneg komzon galleg,
Gallegerez e brezoneg n'eo ket iveau ne meur talvoudek

Ma fell d'eomp eta kenderc'hel, gwellaat hor brezoneg hag hor yez
Skrivont hervez skiant brezonek, diouallomp diouz gallegerez ;
Aozomp atao e doare hag hervez skiant ar gwir Vretoned.
Ret eo beza Gall gant Gallaoed ; hogen Breizad gant Breizaded.

Aozieren Liziri Breuriez ar Feiz o deus gouezet tenna talvoudegez eus kentel an
A. Moal, rak o skridou a vez e aozet atao e doare hag hervez skiant ar gwir Vretoned !

HON NIVERENN MEZEVEN

Darn eus hol lennerien n'o deus ket resevet an niverenn-se. Koulskoude an holl niverennou a zo a bet kaset, n'ouzomp ket eta petra a zo degouezet.

Pedi a reomp eta ar re n'o dije ket bet ar Feiz ha Breiz-se d'her rei d'eomp da chouzout evit ma vezo kaset d'ezo.

Skriva da : Merour Feiz ha Breiz, 7, Str. Lafayette, Landerne (Finistère)

Hor sonj e oa kinnig d'eo'h eun niverenn Gouere-Eost par da hini Pask. N'omp ket deuet a benn d'hén ober. Evit eur wech all e vez, martez gant ar niverenn e zeu. Gouzout a rit gant an diesteriou a vez breman, n'eo ket aes sevni hon holl c'hoantadou.

HOR

C'HALONOU

d'AN

NEC'H⁽¹⁾

E kreiz ar mor a dristidigez a gendalc'h da veuzi hor c'halonou.

Tristidigez, graet gant an envor eus ar re a zo bet kollet er brezel, ha ne vezint mui gwelet, ha na zistroint mui d'ar gêr.

Tristidigez, gant ar zonj eus ar brizonnerien geiz, a welomp o flasou, o chom goullo, abaoe keit all a amzer.

Tristidigez, erfin gant kement a walurioou kouezet war hor bro.

E kreiz an dienez, ne n nemet mont war gresk, a-zeiz da zeiz, dienez eus an traou a zo ar muia ezomm anezo da veva...

E kreiz an holl boaniou a stourm ouzomp hag a ra d'eomp kompreñ, gwelloc'h gwella bemdez, eo an douar-man eun draonienn a zaclou, an Iliz, madeleusa mamm evidomp, an Iliz hor galv dilida ganti gouel kaer Maria Hanter-eost :

« Chomit, emezi, a-sav war hoc'h ero lezit azo ho labourou temn, ankounach'ait, eur pennadig, ho skuisder, savit ho taoulagad uheloch, betek ho kwir yro,

(1) Gouerneet hon devon ar pennad-skrid man erit gouel Maria Hanter-eost, met n'hou eus ket gel'et ombrage ar niverenn-mañ a benn an diaze. Daoust dase hollennerien a roia eus degemerlaouen da bennad bouriou benan hor c'henlabourer mat L. B.

Ar Werc'hez a weler uheloch eo Itron-Varia an Drein, e Joslin (Bro-Wened), e vez graet he Pardon bras d'an 8 a viz gwengolo.

Doriou ar rouantelez eurus-se, a zo bet digoret d'an dud da chouel kaer ar Yaou-Bask. En deiz-se, Hor Zalver benniget a zo aet ebarz da genta, dre e nerz hag e ch'haloud e-unan. Aet eo da azeza war an d'ron a ch'oar, da rent da viken war an Ellez hag ar Zent met iveau, evit kentipenn an plas, d'eomp-ni e vreudeur.

Morse ne vez gellet diskleria a-walc'h an tenzior a joa hag a esperans, a la-k'a ar gouel-se da bara dirak ar chalonou kristen.

Ar gwir da veva e ti Hon Tad, da vi-k'en, a zo bet roet d'eomp neuze.

El lec'h m'eo pignet ar Breur hena, eno iveau e tle en em gaout, eun deiz, ar breudeur yaouankoch'.

Gouel Maria Hanter-eost, koulskoude, a zeu da startaet c'hoaz ar gwirioù, roet d'eomp gant gouel ar Yaou-Bask. En deiz-se, Hor Mamm eo a bign d'an nenv, nann muil dre he nerz he-unan, met douget gant an elez, harpet war divrec'h Je-zuz, deuet d'he diambroug.

Mont a ra evit kemeret perz e leveznez he Mab muia karet, evit azeza en e gi-chen, war he zron a rouanez, met iveau, ha dreist-holl, evit beza eno ket hanterourez hon diemouriez dirazan. Rak ma kuita ar douar, bro an anken, n'eo ket kennebeut eget he Mab, evit ankounnachaat ach'hanomp eo, n'eo ket evit hon di-lezel aman, evet emzivated paour. Bez ez eo, er c'hoantrol, evit beza galloudur-soc'h da rei skoazell d'he bugale reuzeudi.

Evel gwechall Esther, en amzer goz, ne voe savet d'eour targh uhel nemet evit silvidigez he fobl, evelse iveau, ar Werch'ez, hor mamm, n'eo bet savet ken uhel en nenv, nemet evit ma vije eno silvidigez ar bobl kristen.

Setu perak, Mari, e gwirionez, a zo hag ne vez gloar an Iliz santed, leveznez ha joa ar gristenien, enor hor relijion. Ar vrud eus he galloud hag he madelez, a-dreuz ar c'hanevedou, ha n'he ch'aver ket skignet e pep bro ?

Penaoz ne zeufemp ket da zesk ganti kaout muioch'a nerz kalon da zougen hor c'hoaziou, gant ar zonj hag an esperans eus ar madou ken prizius miret d'eomp en nenv.

Gouel Maria Hanter-eost a zegas sonj d'eomp bepred hor-beus, e kichen' an Ao-trou Doue, eur Rouanez c'haloudrek, prest da rei skor d'eomp en hor poaniou. Met ouspenn, e teu da lavarout da bep hini a-ch'hanomp, en deus eno, eur vamm dener ouz e ch'ortoz, eur vamm hag hor galv, dalgh mat, da vale war he roudou... Kurunidigez ar Werch'ez, er baradoz, a zesk d'eomp dreist-holl priz ar vertuz ha priz ar boan dirak Doue.

Na pegeñ dishenvel eo sonjou Doue diouz sonjou ar dud ! Lodenn Mari, war an douar, ha n'eo ket bet, evel lodenn kalz a zo, al lodenn ziweza, al lodenn zistera ?

E misteriou he buhez eus bet meur a rozen, bez ez eus bet koulskoude kalz muioch'a zrein.

Perak fallgalon dirak an trubuilhou ?

Ar vuhez hira a zo berr, ha Doue a zo just, Doue a zalc'h sonj eus pep tra : an-digoll, evel an hini roet d'ar Werch'ez a vez dispar.

Seul uheloch'h e fell da Zoue hor sevel, eun deiz, seul dounoc'h e lez kizel ar boan da zankeennomp. Eurus an eneou a oar, evel ar Werch'ez, trei o zell ouz koztez an nenv, ha gortoz a-ch'ano ar sikouriou deus ezomz :

« Trugarez an Hini a zo galloudus a gouez a rumm da rumin war ar re o deus doujans evitan. »

O Mari, hor Mamm hag hor Rouanez, eus barr an nenv, eus kreiz h'loar, en deiz kaer-man eus ho kouel, bexit truez ouzomp, ha deuit d'hor sikour. Grit eur zell a drugarez war ar re a zo en anken, war ar re o deus da stourm a-enep diae-zamanchou ar vuhez, ha ne ehanont, en amzeriou-man, da staga o muzellou ouz kahir c'houero ar boan. Unanit ar re 'en em gar hag a zo bet dispartez. Dalc'hit beo, en hor maeziou-a Vreiz Izel, ar garantz kristen etouez an dud. Pellait diouzomp an youl direiz da zastum madou an douar, grit ma chomo ar chalonou truezus ha kizidik dirak pep dienez.

« Bezik rouanez hon tiegeziou, fuilhuit dreizo c'houez vat hor vertuizou. Choué eo Lilienn ar baradoz, grit ma vezo klevet adarre, e pep ti, c'houez vat ho klanned... Bezik an Hini a adsavo, a restaole d'eomp adarre an urz vat hag ar peoç'h, c'houé hag a zo hag a vezo hor buhez, hon dudi hag hor fizians. »

L. B.

Eur sulvez, d'an endervez, — war-dro dibenn miñ gouere pe zerou miñ eost 1925, — edon em ehambr-studi, pa glevioù 'skei war an nor. Eur paotr yaouank seitok pe drievech' vloaz oa, gwisket brao ha tres eun den a zoare war e zremm. En studiar eo, hep mar, a sonjis. Fazia a raen N'emon boe ket, avat, a amzer da brederian pelloc'h. Diouz tu haq hep klask troidele ebet d'gogomzou : « Karou a ran hag ar brezzoneg, emezh, ha deuit oon d'ho kavout dre ma ouzon e karit Breiz, c'houé ives, haq hoch'eus desket ar brezzoneg. Me ha ped, Aotrou aluzener, plijet ganeoc'h kavout mat e teufen d'ho kwelout a-weschou, d'ar sul, avat, o vezan h'am eus ket a-walc'h a amzer vak da zont da Sant-Malo, war ar pemdez. »

Eillgerian a ris e vijen laouen-bras ouz e welout an aliesañ ar gwellan. Neuze, evit en rei da anaout e krogas da gomz.

E Monforz e oa ganet en eun tiegez kristen met paour hag a oa kals a vugale énnañ. Ar yaouankaf holl e oa. Dre-se e voe kaset da vesaeur war ar maez, kerkeut ha ma voe graet e basic kentañ gantañ. Diwezatoc'h — n'ouzon da be var na penaos — e teus da vevel e keleandi-gouarnamant Sant-Brieg. Eno eur ch'eleñnezh hag a oa eur Breizad a gare kalz Breiz hag he yez, Yvonig Picard en doz truez cutañ, dre ma oa yaouankik c'hoaz ha pell diouz e ded. An aotrou-se a reas vad dezan hag evel m'en doa ar paotrig eur spred lemm-tre ha c'hoant da zesk, e teskas dezañ ar skrividurez, ar jedouriez, ar galleg ha, zoken, eur tammg b'rezoneg. Ouspenne se hel lakaas da vezan eur Breizad penn-kil-ha-troad. Brao-tre e reas o'ch ober se, evel ma welimp. Goude mañ e vadoberour, e kimijadañ diouz Sant Brieg hag e teus da vevel di eur medesin da Zinarz.

Abaoo an emwel kentañ-mañ, Koustant, — hennezh oa e aho-badeziant — a zéous bep sul d'am gweleout. Komz a raemp eus Breiz, eus hec'h istor hag e pleustremp

war eur pennad pe zaou eus yezadur an aotrou Vallée. Eur blijudur e oa evidon o vezan ma oa digor e spred hag e oa douget d'ar studi.

Eur sulvez, war-dro dibenn miñ gwen-golo, e lavaras din e oa war-nez kirmadiñ diouz Dinarz da vont da Baris, dà di eun aotrou pinvidiñ-mor ha mat, e veve eurusratre ar mevelien en e di.

Betek neuze n'her boa komzet nemet eus Breiz etrezoù. N'ouz hag e oa douget Konstant d'an relijion. Daoust da-se, e livras dezañ, pa os war e giniad, e le ur Breizad rik ha gwirion en em z'ouall diouz daempredi an dud fall hag e rois dezañ an ali da bedi santez Anna ha sent koz Breiz d'ar warezi. Rei a reas e c'her d'hen obet hag, oussenn, da skrifian d'an an alesañ ma ch'ollefe.

Derc'hel a reas d'echer. Bep miz e skriven d'in eul lizer hit ha dedenn. Difaziv ha gant eun dro-pluenus aes e skriven ar galleg, ha se daoust dezañ bezaf dastumet e dammig deskadurez hag mont d'ar skol. En tu-hont da se, ne skriven ne gwec'h traou didalvez ; traou a-bouez ne lavarad ket.

N'hall ket eun dëñ lavarcou en eul lizer keméntr tra a vez war e spred. O walout pegeñ lemni os spred Konstant, pegeñ uhel oa e venozai, pegon douget e oa da heuliañ an alion mat en doa bet diganin, e soñjen n'oa ket eur paotr graet da chom mevel e-pad e vuhez. Kalz gwelloch' e chelle hag e ranke ober. Petra avat ? N'her gouen ket. C'hoant am boa, koulskoude, d'welout, da gomz cutañ, d'obef eur goulenenn bennak outañ war e zoare bevañ, evit e anaveozut gwelloch' ha bezaf gouest da lavarout dezan dre be'hent, a tiefe mont. Pedi a raen kalc'ek evit, hag evel en doa lavarat d'in e pede bennedz santez Anna ha Sent koz Bfeiz, hen alien da gender'hel.

En unan eus e liziri (e miz gouere 1928, a gav d'in) e lavare en dije pemzek dervez

vak e miz gwengolo da zont da welout e dud da Vonforz : « Ret eo sikei war an tom pa vez ruz an houarn », a lavarer. Raktal, e skriva dezañ e bedi da zont da dreñen eun devez bennak ganin da Sant-Malo, a-rack mont da Vonforz. Chouant bras en devoa ives, hen e-wahn da gomz ouzin diwar-benn e amzer-da-zont : koll amzer e tiskrivas din evit va zruga-rekaat hag evit lavarout e tigemer laouent ar bedenn da zoñt.

Pa zeus d'am gwelout, en em anavezomp eun tammiñ gwelloc'h eget kent. Hen en devoa fiziansennog hag a oa douget da ober diouz ma lavarén d'ezan. Me ouie e ou e paotr spredet-leunn, kalonek ha leun a youl vat.

E-pad an daou pe dri devez a dremenn ganin, e komjzog-eus Breiz, evel boaz, met dreist-holl, eus Doue hag eus e ene. Kement a draou a-bouez hon devoa da lavarout etrecomp !

Konstant a zanevelles din, dre ar munud, holl zarvoudou e vuhez hag a elgerias didroideil d'an holl goulenou a raen dezan evit e anavezout ervat. Souezet bennak e vuhez e welout e dan yaouank-se chomet start en e feiz ha gian e ene, hag hen, koulkoude, bet lez, ez-vihan, outañ-e-unan, hep skoazell ebet ha, diwezatoch, o vevaf, e-touez tud a bep seurt, mat ha fall-fall an dornviania anezo ! E kement-se e welen splann Dorn Doue her chare, her blenie gant e chras hag her mire evit eun draou bennak a-bouez !

Da heul hon divizouz e kemeras Konstant ar menoz e veuñv evel our gwir kristen, hiviziken, ha da genderchel da studiañ. Kalz a draou en devoa c'hoant da zeski : ar galleg, an istor, ar brezonig hag all ; met, ives, ha da gentañ-holl, e greansou n'anaveze ket a-walch. Diwarbenn-se e bleen skrivañ d'ezou den yaouank eus Paris, bet soudard e Sant-Brieg hag a anavezen mat-tre : G. C... An den yaouank-se, eur c'hristen eus an dibab ha madelezes-murbet, a vee pedet ganin da gavout eur beleg gredus a gelerife Konstant war ar relijion hag a vuher kristen.

E-pad an diwezañ abardaez a dremennas e Sant-Malo n'hellañ ket chom heu lavarout da Konstant : « Livirit din, va factr, ha n'hoc'h eus hu ket bet sonjet biskoaz moint da veleg ? » — « Her graet am eus, a-wechou, aotrou aluzener, emezañ, met re ziwezat eo brenn. Ouspeñ, n'oun ket desket a-walch hag ankounac'hant am eus bet an Aotrou Doue, pelliz mat ! »

Ne liviris grik. Sofjal a raen, avat, e madelez Doue, er grasou pulh a skuilh en eou glan, hag a youl vat. Hag e laveren ennon va-unan : « Ha gwir eo-se ?... N'e ket a dra sur ! Ne gredan ket e ve re ziwezat !... »

Eun diouz pe deir sizun goude e zistro da Baris e skriva Konstant : « Bet ouen o welout an Aotrou G. C... ha kaset ouen bet gantañ da di an aotrou beleg B... Eun den dreist hag hegarat-meurbet eo hemar. Lavarer en deus din e chellfen mont d'e we-

lout diouz wech bep sizuñ. Evit gouel an Hollsent e rin d'ezañ eur gofession eus va holl buhez. Bep sul ez an d'an oferenn ha bennedz e ran va fedennou diouz ar beure ha diouz an poz. Goude va fedennou e lennan eur bajenn bennak en unan eus al levriou en deus preset d'in : an Aviel pe Skouer Jezuz-Krist, peurlesañ. Eun dizeñez chapeled, pê, zoken a-wechou, va chapeled hed-ha-hed a lavaran, a-rack mont da gousket. Eur bliadur vrás eo evidon, bremañ, pedi an Itron Varia ha Santez Anna... »

Kenderchel a rae da skrivañ d'in, bep eul sizun d'an nebeutañ. Eus e ene, eus e lennadarior e komz. Kemeret en devoa bost d'ober ar gomision bep sul. Eur ger bennak a-zivout e amzer-de-zont a laveran d'ezan beg gwach, em diskridvaridou, hag e ran dezan an ali da bedi start an Aotrou Doue evit anavezout ar pez a blijez d'ezan e welout ech'ober.

Ez eur lizer kaset din e derou mir kerzu, e skriva ar ch'homzou-mañ : « An aotrou beleg B... en deus preset din eul levr brao-tre : « Buhez Jezuz-Krist », skrivat gant an Tad Didon. Eun dudi eo evidon lenn al levre-se e teskan gantañ karout an Aotrou Doue. Hag e laverare ouz-penn-se ar geriou-mañ, arabat o ankoù-nac'hant : — bez' e wellimp péراك — « Goulennit a ran digant an Aotrou Doué e vefe kaset d'in eun Tad Didon d'am skleñjemañ ha da rei da anaouz d'in ar pez a rakan ober. »

Souezet e voen eun tammiñ o lenn ar frazenno. Souezetoch e voen, chouaz, diwezatoch !... »

Dar mare-se, bep boaz, eż aen da Baris, e miz genver, evit eun « Devez soudard » a veze graet e Monmartr. En deizse, en em vode eno eus mil soudard, pe war-dro, deut eus a bep korn ar vro, gant o aluzenerion. Eus Breiz e teuent an niveusrusaf : Roazob, Naoned, Sant-Brieg, Gwen-gamp, Dinan, Kemper, Brest, Sant-Malo hag all. Degouezout a faent e Paris, d'ar zadorn d'abardaez. Goude koan, en Ostaleiri ar Galon Sakr, e veze Fost eun ali ben-nak eur soudardet gant feñerien an « Devez ». Da chouadez, ez aemp da iliz ar Galon Zakr da azeuli (adori) ar Sakramant. Ar soudardet a bede, a gane, a gleve samouñ berř graet grant o aluzenerion, a yae da gofz hag a fæz youchadegou e giz ar re a vez graet e Lourd. D'ar zul, abred diouz ar beure, da bemp ur hanter, e veze eun oferenn laveret gant unan eus an aluzenerion, hag ar soudardet a ūe ar gomision. Goude lein ez aent d'an iliz-dindan-zour elech' ma veze graet ur ch'elec'h studi. Skridou-dezrevell, war des-tennou astolorez ar soudardet a veze lennet gant unan eus anezha hag e veze brentaf gant ar re all warzo. Goude ar ch'elec'h-studi e pignemp, adarre, d'an iliz d'an nech evit an oferenn-bred a veze kanet gant ar soudardet. Da kreskeiz, ez aemp da « Ostaleri ar Galon Sakr » evit hor mérerin. Eur weladen veriñ eur a veze graet diouz an abardaez, e kirri-

dre-dan, da ziskouez bravañ savadurion Paris d'ar soudardet. Echuet a veze an « Devez » en unan eus ilizou Paris, en « Itron-Varia-ar-Maeziou » tost da Di-Hent Houarn Montparnasse, peurlesañ. Eno, goude eur brezegenn gaft unan eus an aluzenerion, e veze graet eur prosession gant ar soudardet, e diabarz an iliz, ha roet bennoz ar Sakramant, meulet ra vezo !

An 29 a viz genver a oa mierket « Tévit » *(Devez Soudardet Monmartr)* 1927. Va menoz a oa n'ez evel er bloavezioù all, gant eur soudard bennak.

Evelkent, ne ouien ket c'hoaz wañ be

du trei diwar-benn Konstant hag e oa ret,

koulksoude, diskouez dezañ a hañ e flaf

mont dreñaz. En unan eus va lizidri e

roie dezañ da anaouz ar bech a ra war va

spered : « N'eus mui lech' da zaleñi pelloc'h ! » a laveran. « D'an 29 a viz genver ez in da Baris gant eur bagad soudardet evit « Devez-soudardet Monmartr ». Degouezout a raimp d'ar sadorn 28 da choueñh eur diouz an poz, hag e kimplidimp d'al lun 30 da nav eur diouz an noz. Goulennit digant ho mistri ar otore da zont ganeoñ e-pad ma weladenno va soudardet ilizou, muriou ha savadurion Paris gant an aotrou G. Ah deliz-se, — ma vez youl Doue — e Lavarin deoch' Rik petiañ a vo da ober ; pe chom eñ bed, pe kregi gant ho studi evit mont da veleg ».

An deiz-se, e skrivañ da G. d'e bedi

da zont da Vontmarc ganeoñ evit norvez azeuladur ar Sakramant.

Kalz a soudardet eus Sant-Malo a Foas o n'eo evit mont da Baris, er bloaz-se. Ez a mat-tre an traou. Kerseñnoù zo, avat, a-wechou, evit an hini a ra war-dro ar soudardet. Eur ch'leñved-red eun anouez dadur a voe e-touez soudardet Sant-Malo e miz genver ha difennet e voe drezh mont ermaez eus ker, e-pad eur sizun bennak. N'hellen ket, eta, mont da Baris.

Kerkent, e skrivañ da Fakaozieren an

« Devez-soudardet », da G. ha d'am

soudardet koz a chom e Paris da rei da

d'houzout d'ez an 'z ajen ket da Vont-

martr d'an 29 a viz genver !

Hogen, tra souezus n'hellan kêt kom-

pen ha no gomprenat biken, moarvat, an-

kouhañ hañt krenn a ris skrivañ da Gon-

stant. Ne sonjis mui ennañ e-pad eiz pe zek

devezet, ha, koulksoude, e vijen aet da Baris

evitan-e-unan !

D'an 28 a viz genver, da sez eur diouz

an abardaez, e errus Konstant e Mon-

martr. G. e oa eno : « Ha n'e ket

erru, c'hoaz an Tad Havard eme Gon-

stant » — « Ne deulo ket. N'ouzout ket,

eta, eo dalc'hett e soudardet e kér en abeg

d'an anouedadur ? » — « N'ouien ket. Pe-

rai, 'ta n'en deus ket skrivel din ? » Ne

gomprenat ket se... Ezomz bras am eus

d'e welout koulksoude ! » — « Chom aman,

evelato. Pedi a fi gant ar soudardet hag e

weli pegen brao eo eun « Devez Soudar-

det ».

Doeniet-holl, e chomas Konstant ha mat

a reas.

E-pad an novez e pede gant ar soudardet hag e sonje. D'ar youchadennou ech' elgeries, ivez.

Pa rae ar beleg ar youchadenn-mañ : « Aotrou ! roit deomp beleien, beleien vat ! »

En eur elgeries e lavare en e galon : « O Va Doue, karout a rit ho pugel ha pogel ho kar a greiz e galon. Ma fell d'eoñ'h e vefen ho pleg, prest dñi senti Ouzoñ'h. Met, n'emañ ket amañ an hini a dilefe dont da rei din sklerijenn. N'euzon dare petra ober. Roit an skozañ ! »

Antronoz, goude leñ, pa en em vodas ar soudardet en iliz-dindan-zour, Konstant a yeas d'o heul.

Enkrezet-holl, ech' ažezas, e-unan-penn, e-touez soudardet en hñanevez ket. Eun aluzener a oa eno, hep soudard ebet gantan, en devoe truez outañ hag a yañs da azezañ en e gichen : « Teñval eo ho penn, eur bech' bennak a zo war ho spered, va miñgnoc'h emezaf. Lavariñ dan petra 'zo oñ'h ober eur soudard bennak.

« Aotrou beleg, a eilgeries Konstant, nec'h etouz en abeg d'am amzer-da-zont. N'euzon ket mat petra a rankan ober : pe chom eñ bed, pe mont da veleg. An aotrou Havard, aluzener soudardet Sant-Malo, en devoe lavaret din e teufe, hizio, d'am sklerijenn ha n'emañ ket amañ... »

— « Ma fell d'eoñ'h, ha ma vez youl Doue, e chellin, martez, hen ober en e lech'... »

— « Laouen bras e vefen, aotrou beleg. Met, ma vo ho madelez, livrit d'ññ hoch an eñ... »

— « An Tad Didon eo va ano. »

— « An Tad Didon ? Ha me hag a chouaneñ digant Doue degas din eun Tad Didon d'am lakaat war an hemi mat.

War-lerc'h an dñi e voe etrezo, Konstant hag a wele splann e os galvet a-bærz Doue eñ dñr stud eñh uhelgoñ e vuhez, a lakaas en e benn en eñ rei holl deizi.

Eur sizun bennak goude, ez ae da skoñaj Flñor, er Beijik, da ober e studi

Pa voe aet da benn e studi gantañ, e kemeras eur miz diskouz hag e teusas d'am gwelout da Sant-Malo. Bez 'ea e mñz gwendol 1929.

Da Santz-Anna-Wened ez ejomp a-gevret evit trugarakat Mamm-Goñ Breiziz evit an hol grasou skulhet war e ene gant Doue hag evit He fedi d'e warezi e-pad e hol vuhez.

Goude ar perc'hirinerez-se, e kemeras Konstant gwiskamat sant Fransen hag an anio a veur Yann Berkmane a voe roet dezañ.

Beleget eo bet e Paris d'an 29 a viz Meñn ar perz evit trugarakat Mam-Moñ Breiziz evit an hol grasou skulhet war e ene gant Doue hag evit He fedi d'e warezi e-pad e hol vuhez.

Chalon HAYARD

Mañ deo souezus eun dra pe dra em dñnev, eo gwir, koulksoude, betek ar bihañañ munudou — An Tad Didon a gomzer Jezuz-Krist, eun dominigad, hag a zo marvet. Pel 'zo eo, met eun tad eus kompagneuz Jezuz, aluzener soudardet er Marok, er mñre.

J. H.

El Levriou Sakr ez eus anez an harlu ; pobl Doue, evit he c'hastiza, a vee kaset d'an harlu da Vabilon, 600 vloaz a-raok donedigez Hor Zalver hag ar skrivagner sakr a ro d'emp da anaout e vee penn-abeg ar harlu-se d'an harluidi d'en em staga muioch mui ouz o Doue hag ouz o bro :

1. War lez steriou Babilon, ec'h azeemp hag e ouelemp o sonjal e Sion.

2. Hag e lakemp hon telenrou a-istribilh ouz ar gwez haleg.

3. Hag ar re a devoa hon degaset eno a l'houleme ouzemp kana d'ezo eur ganaouenn bennak hag e lavarent : kanit d'emp unan eus kanaouennou Sion.

4. Penaos, (emedomf) e c'hellfemp kana (d'ec'h) kanaouennou an Aotrou, p'emaomp war eun douar ha n'eo ket hon hin.

5. Ma teuan d'az ankounac'h aat, o Jeruzalem, ra deuy va dorn dehou da zizoc'h.

6. Ra deuy va zeed d'en em staga ouz va staou, ma kollar ar chouarn ac'hant, ma paouesfes, o Jerusalem, da veza cienenn wella va levenez. (1)

Ni, ken etreomp Breiz, a zo eus eur ouenn tud dag a anavezas abred, iveau, lezennou kalet ar brezel hag an harlu.

Bremar ez eus 1500 vloaz, hon tud koz a oa o chom e Breiz-Veur, eun enerzenn, eur berlezenn, eur vro elon ha pinvidik. Tec'hout a rankjont, siouaz, a-raok ar Zaizon a zaillhe warno gant an dir, en eun dorn, hag ar skod-tan' en dorm all ; treuzi a rejont ar mor ha ne zistrojont mui d'o bro gor ; eus an Arvorig, e lec'h ma oant diskennet e rejont eun eil Breiz.

(1) Psalm 136 : Super flumina Babylonis.

Pemp kant vloaz goude, e oa drastet o bro nevez gant an Normaned a zevas abati Landévennec, kalon Breiz, er bloaz 914 ; eleiz a Vretonec a dec'h as en o raok wardu Broc'hall, o kas ganto relegou ar Zent : tri bloaz war nugent e chomjont en harlu ; er bloaz 937 hepken, o dug yaouank Alan al Louarn, en o fenn, harpet gant Yann, abad Landévennec, e teujont a-benn da rei lamm d'ar goezidi ha da adgouint warno o bro.

Er bloaz 1006, brezelou ar groaz a reas da eleiz a Vretonec, en o fenn ar Dug Alan Fergent, tec'hent diouz o bro evit diframma bez Hor Zalver eus a dreouarn an dud digristen ; pemp bloaz a lakejont da ober o zro en douar santel.

Ret e vee goudeze, elevato, en em gaouet e bloaveziou kenta an triouec'hvet kantved a-barz gwelet ar Vretonec o ti-vro adarre a-vagadou.

August Brizeug o komz eus an divrodeg-se, a vee penn-abeg da wazed Breiz da douza o bleo hir, a larvar, e gwerz Paotred Plomeur, savel gantan e miz ebrel 1839 :

Bez e vee eun amser, zun amser zu ha kris
An holl dud yaouank a roe malloz d'o yaouankiz.
A rummadiou da Vro-C'hall, mont a raent bep bloaz,
Allaz ! ne zistroent mui da Vreiz-Izel, biskoaz !

Nann ! e nep lec'h eus e. Vreiz, ne waled o vale,
Nemet ar re vac'hagnet, re goz ha bugale
Ne oa gour da labourat na da vlenia an hel ;
Ar gwagez a chanas, en dives, de c'henel

Napoleon oa ar roué, ar gwir bleiz a vrezel
Hep truez d'ar mammou paour e skraje
o bugel ;
Lavaret rer, er bed-all, cmañ en eul lennad
Ema beteg e c'henou en cur poull leun a wad !

Eleiz a Vretonec a jomas neuze seiz vloaz hag ouspenn hep distrei d'o bro.

Kant vloaz dres goude ma vee diskaret Napoleon koz, na pebez diroadeg all adarre, kanet gant ar barz Yann Ber Caloch' :

Nak en naontek kant pevarzckvet bloaz goude ganedigez ar Christ er chraou, 'vel penn ar Paour, en eun tuol, ouz prenestr ar Bediz diroll ganto ar c'horol-lou :

'vel an teir gomz, war ar voger, e amzer koan veur Balthazar ;

'vel eul loar a gant hag a lorc'h, dallet pep heol gant he splanner d'houez, ouz dremaeliou d'Alvez ar Gatllo Europ,

Dremm gwad ar Bresel.

Gouillo eo tiez kuvn Keltia, met eun oaled bennak aman hag arhont, lajet an tan ennan pell a zo ;

Ne weler dirazo nemet maouezed paour o ouela ha bugale vihan oc'h ober sonjou, oc'h ober sonjou.

O ! wa Doue pe vosenn a zo bet war ar vro-man ?

Kelt Alban Uhel pelec'h emaout ? Ha, te Kelt Iwerzon, pelec'h emaout ?

Ha, te Kelt Kembre ? O Kelt Breiz ; va quad, e pelec'h emaout ?

Gouillo int tiez kuvn Keltia !

Pa zave heol an hanv war ar flangenn, ar wazed a zo akt kuit gant o chlezier !

Ha tiez kuvn Keltia a jomas gouillo pemib bloaz kouls lavaret.

Hag e lavared goude eun hevelep diroadeg hag eun hevelep dismantr ne vije brezel ebet ken ha ne oa, ket a ugant vloaz mat a-walc'h e oa sinet ar peoc'h, e Versailh, ma klevet kleier tan-gwall ar brezel o Seni adarre !

Hag abaoe tiez kuvn hor Breiz Vihan a zo gouillo, gouillo eus o gwazed kaera prizoniet, gouillo eus o faotred yaouank en o bleut aet da rei un dourn d'an Alamaned da stourm ouz goezidi ar reter ha ne jom, er vro da gas al labour en dro, nemet tud mac'hagnet, gwarez ha bugale.

Hag an diroadeg all-man, pet vloaz e padou ? N'eo ket aez her gouzout ch'hoaz.

Ar pez a ouezan, da vohana, eo e la-ka hon tudou da anaout gwelloch ha da

garet muioch o Doue hag o Breiz ; settu ar pez a weler splann o lemn liziri ar re zirotto :

6-7-1942. C'est le 5 juillet qu'a eu lieu la fête projetée. Grand Messe, absoute pour les morts des groupements. Gala des provinces françaises. Le texte du sketch breton a été correctement exprimé.

Quant aux danses, elles ont été parti-culièrement réussies et enlevées avec brièveté. Les applaudissements n'ont pas manqué.

Vos hôtes sont arrivés juste à temps. Un théâtre et une chapelle sont aménagés au camp ; pourtant je ne compte pas y passer dix ans !

F. LE DELIVRE, Adjudant Stamm Lager III A.

1-11-42.. J'ai lu cette semaine dans « l'Echo de Nancy », un compte-rendu de la fête régionaliste (1) du 11 octobre à Rennes. Je vous félicite et vous remercie de toute mon âme bretonne du dévouement que vous apportez pour notre cause.

Par ailleurs, je vous prie d'accepter que je vous adresse 25 marks (500 frs). Là-dessous deux abonnements à Oloïe. Veillez m'abonner pour toute la captivité à Oloïe et Feiz ha Breiz. Ma mère me les enverra. Et si vous trouvez quelque chose de spécial qui puisse intéresser un Breton exilé, avide de nouvelles, joignez-le également. Que Dieu vous bénisse ! Foi et Bretagne.

HERVE LE LAY, Stalag IV C.

15-5-43. Monsieur le Recteur, - Quand je songe à la Bretagne, je pense à vous. J'aimerais vous savoir en bonne santé. Vous devez avoir des nouvelles de Pierre Abjean, d'Yves Floch et de R. de Coatgourdeon. Connaissez-vous le poète breton Boncours ? J'ai trouvé dans ses œuvres étranges de fort belles choses : La mort de sa grand-mère.

Ne pouvant vous envoyer des dessins, je vous adresse quelques rimes.

Je garde un merveilleux souvenir de mon séjour à Scrignac et le pardon de Notre-Dame de Coatquénec reste gravé dans ma mémoire. Je vous adresse du fond du cœur mon plus respectueux souvenir.

OLIVIER LORIN, M. Stamm Lager X B.

(1) Gouel 40vet Renerez an A. an Egtourbeillon e penn Kevredigez Broadel-Breiz.

Hag ar barzonge a zegase d'in da heul e gartenn' a oa evit pedi hag aspedi ar Vretoned da virot o dilhad kaer giz Breiz.

Ar brezel 1914-18 a reas klas gaou ouz dilhad gwazed hor bro ; aoun am eus na rafe ar brezel-all-mañ muioch'h c'hoaz ouz dilhad ar merc'hed.

War hor Breiz-Izel eun avel foll a chouet ha koefou ar merc'hed a jom ouz an dreuz ! siouaz ! siouaz !

D'an 22 a viz mae 1943, Guilloh Dervien, Stalag III. A, a zegase 1400 lur da Rener Feiz ha Breiz. Ma tigouez d'ezan lenn an niverenn-mañ e kavo enni va gwellia bennoz Doue. Ar prof kaer en deus degasez a ziskouez splann, an youl en deus e veft skignet menozion hor c'heouenn e kement lec'h ma 'z eus Bretoned barrek da lenn yez o zadou.

Dimanche 28 février 1943. Monsieur le Recteur, - Institutur libre de la région dinannaise, je me suis toujours intéressé à mon pays et ai regretté de ne pas connaître sa langue. Je voudrais profiter de la captivité qui se prolonge pour combler ce vide. J'avais déjà entendu parler de vous avant la guerre et l'on m'a récemment au Stalag donné votre adresse. Je vous serais très reconnaissant si vous vouliez me faire parvenir une grammaire bretonne et de quoi commencer sérieusement l'étude du breton..

MICHEL DUVAL

Disul trizekvet a vezeven. Votre colis est là sur ma table. J'ai déjà traduit le plus ancien et le plus jeune numéro : ar c'hoza hag an nevesa ; en particulier un poème de Mab an Dig : O Ethiopia ! l'article sur mon compatriote : Ar Breur Ewan, baptisé dans la même église St-Etienne de Rennes que mon père. Le soir

Korollerien Stalag
XI. B. Fallingbostel, da choueliou
Pask1943,(eus perz
Fransez Bleunven
66.500).

en rentrant c'est mon premier travail. Rentré au pays, je n'oublierai pas Feiz ha Breiz. La Bretagne comptera un vrai fils de plus. Bras e vezor hor broig sister. Ke-navo.

MICHEL DUVAL, M. Stammlager XI. B.

Lundi 19 octobre 1942. Aotrou Perrot, je vous remercie pour les Revues et livres expédiés à mon ami Diverrès, qu'il m'a rappelé le temps mémorable de Kerlaban, Yann Landévennec et Nicolazig. Ici au camp, nous avons créé une « Université Celtique » où nous étudions chaque samedi de l'histoire et la géographie de Bretagne. Des cours de langue bretonne doivent commencer à partir du 1er novembre, dirigés par l'ami Louis Normand, séminariste de Guiclan. Pourriez-vous nous expédier ou faire expédier des brochures concernant le breton, grammaires, vocabulaires et revues ?

Eur mignon, F. BLEUVEN.

21 juin 1943. Je vous envoie une photo de la fête des Bretons au XI. B. Je sais que cela doit vous faire plaisir. Danseurs et danseuses ont eu un grand succès. A la Pentecôte nous étions un défilé des Provinces où la Bretagne fut très applaudie.

Pour la St Jean, nous devons donner encore deux danses et un chant breton : Gwir Vretened. Les Serbes et les Polonois sont aussi de la partie. Le cercle breton est toujours bien suivi ; hier ce fut l'histoire de 1532 à 1789 ; étude très approfondie par un instituteur de Paimpol. Pierre Abjean a passé avec moi les fêtes de Pâques avant de repartir vers le Xe où il est affecté comme marin-pêcheur. Au plaisir de vous relire « e brezonieg ».

Merci pour les revues que vous m'avez envoyées : elles circulent dans les Kommandos.

F. BLEUVEN, M. Stammlager XI. B.

11 here 1942. Aotrou Perrot ker. Nous avons fondé ici le groupe des Bretons du Kommando ; je suis secrétaire général de ce groupe. Il est bon de se réunir de temps en temps pour parler un peu de notre chère Breiz, car loin de chez nous, notre souvenir est constamment en gér.

4 chouever 1943. Merci pour le colis et pour les Feiz ha Breiz. Nous avons monté une chorale. L'aumônier est un musicien accompli. Ne pourriez-vous pas me procurer « Les Deux Bretagnes » de Thielemans, arrangé par « Potr Treowre ». Je l'ai perdu dans la débâcle en juin 40.

28 meurz 1943. Nous avons subi un terrible bombardement le 5. Il n'y a pas eu de blessés mais notre camp a été entièrement détruit. J'ai tout perdu dans le terrible incendie. Ma musique, mes livres, mon saxo, tout a passé. J'avais fait mourir un saint Jean à votre intention. Il a péri aussi. Je suis comme Job sur la paille, mais toujours courageux.

YANNIG MOAL, M. Stammlager VI. J.

12 avril 1943. Réunis dans notre kommando à 90 Bretons, et désigné par mes camarades comme délégué, j'ai l'honneur de solliciter de votre haute bienveillance l'envoi selon vos possibilités de quelques livres, brochures concernant notre belle province.

Comme nous faisons une exposition des provinces françaises dans 6 semaines, vous demanderai par la même occasion, toujours s'il vous est possible, des tableaux représentant différentes scènes bretonnes, pèlerinages, noces, labourage, des objets d'art en miniature, tels que rouet, lit clos, saints, calvaire, voilier, binion, etc.. Je suis peut-être trop exigeant mais nous ne voulons pas que notre Bretagne soit la plus mal représentée.

HERVE AUGUSTE, 65.188. Kommando 1366.

11-4-43 ..J'ai commencé l'étude du breton avec l'aide d'un camarade de Bézard. La terre sera donc déjà préparée..

MICHEL DUVAL, No 88.976. Kommando 929.

Essen, 30 juin 1943. Je suis heureux quand je reçois Feiz ha Breiz. Notre nouveau camp ne possède plus de théâtre. C'est bien triste, car c'était un passe-temps agréable. Il faut se contenter de lire ce qu'on trouve, car la bibliothèque aussi a été détruite. La chorale recommence ses répétitions. J'ai fait mon possible pour faire connaître notre Pays par mes chants ; je voudrais faire mieux mais ce n'est pas facile. J'espérais être rentré pour le Bleus-Brug 1943, je vois avec tristesse s'écouler les mois sans qu'il y ait du nouveau dans la situation. Haut les coeurs toutefois. Kenovo, Aotrou Perrot ker, d'eo'h a vir galon e karantez hor mamm garet Breiz.

YANNIG MOAL, M. Stammlager VI. J.

Al liziri-ze a zo skrivet e galleg. — An urz a zo d'hen obr ; n'eo ket m'o defe an Alamaned kas ouz ar brezonieg, met m'o deus ket a dud a-walch'da lenn al liziri a gaser du-zé hag ar re a zegaser dumman, m'a veient skrivet holl en hor yez, — met daoust d'eo'z de veza skrivet e galleg, e weler o tridal dindanno, dre garantie evit hor Feiz hag o Breiz, kalonou ar re o deus o skrivet.

Betek hen, eleiz eus hor chenvroiz, siouas, a oa evel skourrou maro ; an neuz hepken o devoa de veza stag ouz o Feiz hag ouz o Breiz, met m'o devon nemet an neuz ha ne zougent mui na bleuñ, na frouce.

N'int mui henvel ; eleiz anezo hag o devoa mez o'ch anzav o Feiz, er gér, a weler bremañ o vont da govez, da gommuni, da heulia prosession ar Zakramant, sounn o fenn ha laouen o chalon ; re all lag o devoa mez o'ch anzav e oant Bretoned a zo lorzh enno bremñ o komz brezonieg hag o'ch anzav ez int bugale da Vreiz Vilain.

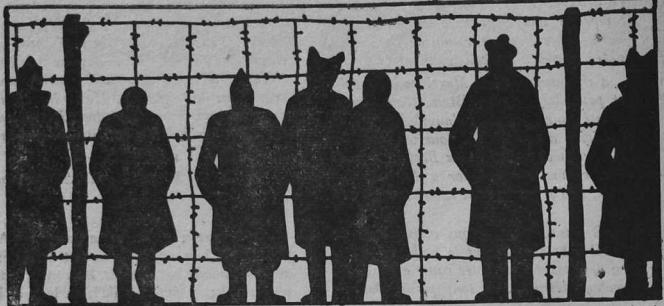
Perjak an dra-ze ? Prederia o deus graet ; studia o deus graet ; pedi o deus graet.

An harlu hag o oa eur wialenn a gas-tie etre daouarn Doue en deus o laket d'en em domina muioch'h mui ouz ar traou e tleer en em domma outo : Doue hag ar Vro ; eur vuhez nevez a redas drezo hag eus skourrou sech'ma oant int deuet da veza skourrou glas a zoug bleuñ hag a daolo frouez pa zistroint d'ar gér !

Eus an droug Doue en deus gouezet tenna ar vad, rak ne gastiz nemet evit gwellaat, rak-se 'ta, arabad d'ar re yaouank a rank c'hoaz kuitaat ar vro fallgâloni ; ra glevint kentoc'h kentel fur August Brizeug :

*Tud yaouank, tud glac'haret da guitaat ar vro,
Kasit ganeoc'h, kasit an esperans atô ;
Skedi a ray war hoc'h hent, evel eur stêrren gaer
Ha dirak ho taoulagad, pa zistrofod d'ar gêr.*

Y. V. PERROT

GWERZ AR PRIZONIAD

war don : KER-IS

I
Selaout kana, me ho ped,
Gwerz eur paotr reuzeudik meurbet,
Eur paotrig yaouani hag a zo
Dalec'het bremann pell diouz e vro !

II

Pell emañ, siouaz, diouz e Vreiz,
Bro ar brezonc hag ar Feiz ;
Dre zarvoudou ar brezel kriz
Eo dalc'het en eur prizon striz.

III

Er bloaz daou ugent, e miz mae,
Elo bet tapet ar paotrig gae,
E Dunkerk, en eur freuz difreuz,
Pa doc'h Yann Saoz gant an euz.

IV

Aboe dre koin an orjal teo
Gant e genseurtout krouaouet eo :
Mot e spered a red gant herr,
Noz-deiz, etrezek tud e gêr.

V

'N e gér, du-ze e Penn-al-Lanñi,
Emañ e dad, emañ e vamm
A lak an traou da vont en dro,
Ken a zistrole en e vro.

VI

Pa zone kloch ar brezel foll,
Gobig ar-penn-ker, doanlet holl,
Diouz e Nestrez a giniade
Ha glacharet a lavare :

VII
— « Kenavo d'it, Jannedig kaez,
« D'ar brezel ez an, tra ziaes,
« Met a-barz mu vo bleuñ en ed,
« Eureujet hou daou e vimp bet ! »

VIII

— « Kerz dinsech ha gra pa ri tra !
« Reur abet n'am dalc'h a-zav,
« Pa badie dek vloaz emezel,
« Az kedin c'hoaz, da zimezel ! »

IX

Kana teir gwech 'r goukoù h' deus graet
Ha b'p'n er harz teir gwech 'zo bet :
Met al lazerez hag ar reuz
D'an holl c'hoaz ne reont ket a euz.

X

— « Perak 'ta Job, va migmon kaer,
« E korn da lagad 'z eus eun daer,
« Lavar d'na petra 'zo merket
« War al lizer az pens lennet ?

XI

— « Seder eo va mammu ha va zad,
« An holl, en o serr, a zo mat,
« Met, gant eul labous, er c'hoad all,
« Em eus klevet eur c'helou fall !

XII

— « Filduroch egel hibond an dour
« E kane ganti e vovez flour :
— « Flizlout er merc'hed a zo fall
« Gant komzou flour emaint e brall !

XIII
— « Enep he ger Janned zo aet,
« N'am eus mui plijadur ebet !
« Kollet em eus va dousig koant
« Mervel en harlu eo va c'hoant ! »

TINTIN ANNA.

— 322 —

Hag ar c'horfig gwenn da blegan,
da blegan I... .

Nao miz hanter en deus Herveig. Eur penn ront, kaled, eur guchennadig vleu melen ha dgaouigad glas-mor, prest atao da c'hoarzin pe da ouela dorek.

Mammig he deus a azezet war eur palenn blot, ledet war al leur, en eur laverout d'ezan : « Gra dak, va baïg-mez, o ouela evit eua netra, o kemer aon rak

pep tra ha buan a laver d'hech aelig : « Se n'e netra ! Se n'e netra, netra ! »

Eur vranntenn e chom'hen etre daou ben henn e c'hoant da ouela, met mammig a vousc'h oarz, ret-mat eo neuze mousch'hoarzin ivez. Ankounac'hant eo dija hag e krog en e loagoad addare !

Strivadennou...

cun astal berr ha dao d'al labour adarre. Ar c'horf a bleg, ar vec'h en em astenn, ar biz a hira, emañ ar fri hogozik ous an douar, an dorn a grog el lou, emañ an trech gant Herve, lor'h ennañ (hervez manan ha tad) da vezza deuet a-benn eus e daol. Ha dao arglez, ha dao arzhou, nag eur blijadur, va Doue ! Ha dao ives, awat, var e ben. Sebez et chom neuze, al lou drouk en e zorn, difiñv-kaer ar grenn ! Teñval eo an tal n'eus ket da farsal bremas, rak eun dra bennak 'zo en e gov !

Eur sell ouz mammig, da c'houzout pêtra soñjal diwar-benn an darvoud mistrius-se. Hi a ouez hep mar ? Mammig, ne fell ket ezi e veze he bapaig eur c'haez gleb, nag eur plac'hig pitoulli,

o ouela evit eua netra, o kemer aon rak pep tra ha buan a laver d'hech aelig : « Se n'e netra ! Se n'e netra, netra ! »

Eur vranntenn e chom'hen etre daou ben henn e c'hoant da ouela, met mammig a vousc'h oarz, ret-mat eo neuze mousch'hoarzin ivez. Ankounac'hant eo dija hag e krog en e loagoad addare !

KLOAREG KELTIA HA JENOVEFA.

Eman an trech gant Herveig I...

— 323 —

“EUR SIZUNIAD MARVAILHOU GWIR”

KONTADENNOU A VRO-EIRE

SAVET E BREZONEG DIWAR TROIDIGEZ H. HUERRE

DASTUMET GANT DOUGLAS HYDE (AN CRAOIBHIN)

KONTADENN AR
BEDERVET NOVZEZ : GWRAC'H KOZ HE C'HIZIER

Dont a reas Diarmuid er gambr vras sklerijennet-holl, hag an Itron a choulen-nas outaft hag e tro edo da zeraoui e gontadenn. O veza ma lavare ya, hi a la-kaas ouz he muzejjou eur c'houstellig, hag a c'houzezas enni. Kerkent e tisklozas an nor er voger agostez hag an hevelep tud a zeusas e-barz, evel m'oant boas. Azeza a rajont evel en novezioù a-rao. Ha Diarmuid a zigoras hent d'e varvaih :

Bez 'e oa, bremañi 'z eus gwall bell, eur vaouez koz o veva etre an hini bras hag an hini bihan eus an daou venez Néfin. Den ebet ne dae da glash bod en he zi. A-viskoaz he devoa bevet en ti se, ken pell ha m'en em astenae eñvorennoù ar re gosoù eus ar gériadienn. War a lavare an dud, edo eno dija da vare Diarmid ha Grainne : diouz he gwelout, n'oa ket eur gaou kement se Louedet oa, kriinet, daoubleget betek an douar. Morse ne dosstaed ouz he zi : aon a oa razi. Lavaret e veze e oa anezzi eur wrac'h koz penn-kil-hatrod. Daont ugent vilaoz a oa abenn neuze ma n'oa bet gwelet den o voft tre en he zi, pe o tont er-maez. Hi avat a chel-lid da welout, bemdez a-hed ar bloaz, e-harz dor he zi, eur toullad brao a gizier war he zro. Netra 'n holl n'he devoa a zanvez, nemet ar c'hizier se ; o veva en he serr, n'oa nemeto. Lakaat a rae an dud da veza klanv gant ar c'hoant-gouzout, ha pheadra a choulen-nou a veze graet diwar he fenn. Netra ebet ne c'hoantada, kement hag anaout istor ar vaouez koz hag ha chuchenn gizier. Den ebet avat n'oa diazoù a-walc'h da glask kaoz outi.

Eun deveze e oa eun toullad yaouanki-zou bodet evit c'hoari an horell. Bez 'e zo eno eul louad kaez hag a raed anezzañ Pàidin a Blàca. Ar c'hiz a oa gantaf fou-

ta hent e tro-war-droiou Magh Eo ha Gallway :

— « Deut mat out, kant gwech en unan, Pàidin, eme unan eus ar baotred, Hag eun drai bennak a ouzezez a nevez ? »

— « Va Doue ! nann, emezañ, nemet ganeoc'h-chouï her goufen. »

— « Kaoz a zo ganeomp eus ar wrac'h koz hag eus an toullad kizier a zo o chom aze war-laez etre an daou grech. Ma kre-dez toulla kaoz ganti, ez out eur gwaz hep e bar e Iwerzon. »

— « Mardonou ! ya, avat. Brao eo ga-nein ober ganti eur varvaihaden ha lae-rez eur pok diganti. Ya, hep mar ebet ; met rei a ranki d'int ar vaz-dotu, ma teuan endro. »

— « Hag e rin : klevet eo. »

Ha Pàidin en hent, a-vec'h klevet gan-taï ar respont N'en devoe ehan ebet, ken n'en devoe tizet betek ti an hini goz. Ha mont ebarz. Azezet oa ar vaouez en eur c'horn. Met kerkent ha m'e welas, e reas eul lamm hag e choulennas outaft petra 'felle d'ezaf :

— « Goullenn eur pok diganez, mer-chig yaouank, eme Pàidin. »

— « Ma ne sachez prim da skasou ga-z, emezi, az po eur pok a zalc'hiez kenouz blaz c'houero war e lerch a-hed da vuhez. »

— « A-berz an diaoul e vo, ma kilan a-raoak m'am bo komzetz ouzit, eme Pàidin. » Hag o laverout se, e tostae outi.

— « Kae war da giz, emezi pe anez ne vo nemedout o sach a droug war da gein. »

— « Goustadig, va maouezig soñj 'ta : eur vaz-dotu eus an dibab am bezo, ma teuan a-benn da gaout diganez eur pokig, ha ma c'heellan marvaihhat ganez. N'eus

ket er vro a-bez eur plac'h yaouank na rofe, a-greiz kalon, eur pok da Baidin a Blàca, Rak ar Vlacaed a zo eus ar ouenn wella a-chann hag eus ar peurrest eus ar vro, ne ouzezez ket ? »

— « Piou en deus lakaef ez penn dont ebarz va zi ? »

— « Eur paotr yaouank a neuz vat-kenaï, hag a zo a-hont o c'hoari an horell, ha d'ezaf eo ar vaz kaer a rank rei d'in »

— « Gwir, ma ne vijezez ket eur penn brell, e paefen d'it an diele diwar da gefridi, emezi ». Hag hi lakaat he dorn e toull an tan ha tenna a-chano eur vellig. En eur he rei da Baidin, e lavaras d'ezaf :

— « Ro houmai d'ar paotr en deus prometez d'it ar vaz. »

— « N'am bo ket ar vaz, ma ne roez d'in eur pok, eme adarre Pàidin. »

— « Pokat a c'hellez da balvou va zreid ! Skarz ac'hann ! :

— « Bezet ar vosenn ganez ! Netra nc rafe d'in pokat d'it, emezañ. » Hag heñi kuit.

Ar baotred, pa weljont Pàidin d'ont, a redas d'e ziambroug, evit klevout kelou eus ar pez a oa c'hoarvezet.

— « Ha gwelet ac'h eus an hini goz ? a youchjont. »

— « Achanta, chomit sioul, ma tiburnim d'eo'h va-uman va abaden. Ar wrac'h am eus gwelet, ar c'hizier avat n'am eus ket. Va c'hredi a c'hellit, bez 'ez eo ar vaouez iskiska a oufed kavout. Eur vellig vrao he deus roet d'in, sellit outi ta. »

He diskouez a reas. Unan eus ar baotred a grogas enni, hag he moustras etre e vizied, da welout ha kalet oa. A-vec'h m'en devoa graet kement-se, e strinkas anezzi eur vleudenn hag a zallas kement mab d'e vamm oa eno : holl e voent eus

nemet al louad kaez I Setu i' ta dall gwitibunan, ha kunnaderez hag hirvouderez ken a zaone ! N'oa na gwaz na maouez a dro-war-dro na zeredas a-zindan eun hanter-eur. Holl edont eno, ha gant ne-chamant e c'houlenness penaos ar varn e oa bet dallet ken trumm all ar baotred yaouank. P'o devoe gouezet petra oa ar penn a beg a se, e toujont lakaat an tan er vaouez koz hag en he c'hizier. Ambroug a rajont ar yaouankizou pep hini d'gér. Da choude ech'en em vodjont holl, e kemerjont ferch'hier, bizer ha kolo e-leiz, ha yao etrezek ti an hini goz. Pa voent harp ennañ, e c'halviont ar vaouez, hag e lavarjont d'ezaf e oa dao d'ezaf dont er-maez, pe anez edont o vont da lakaat an tan en ti. Ar gozenn en em ziskouezas dre al lombet (lucarne, e galleg), war lein an ti, hag a c'houlenness petra 'felle d'ezaf :

— « Da laza, » a youchjont.

— « War zigarez m'am eus laket dail ar baotred yaouank ? Seurt abaden ne vije ket c'hoarvezet ganto, ma n'o dije ket he gounezet. Perak o deus-i degaset eur paourkaz diskiant d'ober goap acha-noun, pa ne glasken netra diganto ? Ha bremañi, ma ne dit kuit d'an daoullam, emaoù o vont d'ho talla, ken ne ch'elloz

ober kammed ebet, hep kaout eun ambrouger war ho tro. Met ma tistroit didrouz d'ar gér, e parein, a'benn eur sizun ar baotred eus o dallentez. »

Neuze en em lakajont holl d'en em alia kenetrezo, hag ar c'hoaiz eus ar waze^a a lavaras e oa c'hoaz ar gwella dà ober lezel ar vaouez didrubiulh ac'hann ma vije aet ar sizun ebiou, da welout a'benn neuze hag ar wirionez a oa ganti. Degemer a rajont holl ali an ozac'h koz, ha distre d'ar gér. Eun sizun goude, ar baotred a zeus ar gwele d'ezo adarre. Hag hep man ebet n'en em lakajont mui, diwar neuze, da c'hoapart ar vaouez koz.

Eun abardaevez, a'greiz m'edo an noz o tont, eun den, e an Labhrás O'Ruan-dhain, a oa o tistrei d'ar gér. Koll a reas e hent, ha pelech' e tigouezas, nemet e ti ar wrac'h koz ! Ne gavas eno tra beo ebet hag hep gouzout d'ezāñ pelech' edo, ez eas er gambr hag e c'hourvezas. Nebeut goude e kouskas. Morse ne ouezas pegeit en devoa kousket. Da vihana, pa zihunas, e klevas koz. Lakaat a reas e skouarn war evez, hag en eur harpa war eun ilin e klevas unan bennak o lavarout :

— « Ac'hanta, setu ni holl boed. Konfit d'in petra ' zo c'hoarvezet ganeoc'h abaoe m'emaoc'h o klask fred. » Labhrás a lammas er-maez eus e wele hag a selas dre eur faout en nor. Hag e welas neuze eun toullad bras a gizier dastum dirak ar vaouez, war an douar. Unan eus ar c'hizier a stagas da gomz hag a lavaras :

— « Da gentaoun bet e kastell roue Connaught hag en eus debret eno leiz va c'hoaf a grazademniou (tammou kig kraset). Eun tammo brao am eus laeret eudout : ez kambr emañ, rouanez. »

Ar ch'az all a lavaras :

— « E ti eun tieg oun-me bet, e-lec'h m'an eus evet laez livriz diouz va c'hoant, ken n'hellen chouka ken. Hag en eus laeret en eur foenneg eun oanig koant. Ez kambr emañ, rouanez. »

Eun trede a stagas evelhen :

— « Bet oun e maner eun dijentil eus Gallway hag eno am eus graet eur c'hofad dienn. Bet a-walch' d'in, eo bet falvezet ganeñ teurel va fao war eur galon-hemoc'h. Choant am boa da vont kuit war-eueun dre eun toull er voger, ha padal e oa re striz an toull. En eur glask

tremen, en eus pilet ar c'chantolor diwar an daol. Evesle e voe dihunet daouzen kousket war an douar. O c'hrabanou a daoljont warnoun, ha va c'hroura a rajont ouz eur wezenn, betek ma kavas d'ezzo e oan maro. Neuze am zaoljont er foiz. Diaes-kenañ eo bet d'in lakaat urz e-touez va eskern. Distroet oun eta en eur obor kof gioch' hag hep degas zoken eun draillhenn. »

Eur c'haiz all en em lakaas da gomz :

— « O, sell ouzin 'ta; va lost a zo aet diouzin. E kastell roue Leinster our bet. Laerez a ris eno eun eogig. Met merc'h ar roue am gwelas o flipa er-maez. Eun taol kontell a skos ganéñ hag an hanter eus va lost a drouz'has diouzin. Me avat hen talvezas d'ezzi. Bez 'e oa, e siminal he c'hambr, dour-louzouz o tonna. Ruza a ris betek, ha c'houzea warañ. Ha bremañ emañ-hi en e gwele klasñ-bras. Ne vo netra da ober evit he farea, nemet pourchaset he e d'ezzi ar blantennig a say du-hont, e penn liorz Labhrás O'Ruan-dhain, ha n'revo ket ar c'heotenn se. »

— « Labhrás O'Ruan-dhain ! eme eur c'haiz all. Eno end-euen oun-me bet. E wreg he devoa miret d'ezāñ, pa zistrofe en evez vrao. He laerez am eus graet, hag ez kambr emañ, rouanez. »

— « Pinvidik e vije al Labhrás se, emezi, ma ouezfe eus eur podig leun a aour, dindan eur wezenn en tu-hont d'ar feunteun a-drefiv e di. »

— « Ha pa ouezfe, eme eun all; ne dalvezfe da netra d'ezāñ. Daoust ha n'eon ket deut kaz ar Fir Bolg da ziwall an aour se ? (Ar Fir Bolg en Iwerzon a zo eur boll estren, anavezet er mojennoù evit beza d'ezzi galloudou-kuz o talvezout d'an droug) Labhrás ne c'hell e giz ebet steki e vizied oun an aour. »

— « Met dec'h d'ar beure eo marvet ar c'haiza-lec'hall se, eme eun all. »

Edo eur c'haiz all o vont c'hoaz da gomz, pa duntas eur c'hloch'ig. Neuze e lavaras ar wrac'h :

— « Setu m'emañ ar c'houlz d'ec'h da vont da gousket. »

Labhrás ne glaskas ket klevout hiroc'h, met en em sila a reas er-maez dre eun toull-prenest, ha d'ar red d'ar gér ken buan ha ma c'helle e eskern padout outañ. E wreg a oa azezet e-kichen an tan ouz e c'hortoz. Aon bras he devoa dija. De-

gemeñ-dreis a reas d'ezāñ ha goulenn a raez outañ petra a oa c'hoarvezet gantañ.

— « Sailhet eo warnoun an defvalijenn, emezañ, a'greiz m'edon o tont endro, ha faziet oun bet diwar va hent. Graet em eus, moarvat, eur c'houeskig dindan eur vodenn. »

— « Eun enez am boz lajet evidout. emezi. Ken brao all oa hi rostet ! Met eur c'haiz, o tont eus ar maez a zo deut en ti hag en deus he laeret ! »

— « Mat ! marteze edo ar c'haiz ezommekoc'h egedouen-me, a soñjas Labhrás. Ne glaskin trabas ebet outañ diwar an abeg se. »

Antronoz, kerkent ha goulou-deiz : Labhrás a yeas er-maez hag a gavas ar po-dadiig aour, hep fazi el lec'h a oa bet diskuliet gant ar c'haiz. Hag e ouezas hiviziken e oa gwir-bater kement o devoa lavaret ar c'hizier. Kemer a reas er podig eun nebeud aour ha lakaat endro ar restad ezh' m'en devoa kroget emañ. Neuze e reas eur sell hag e welas eur vleunienn vrax ha melen. Sevel a rae e traofig-ig-traon al liorz :

— « N'edo ket ar vleunienn-se eno, dech' ar b'eur, emezañ outañ e-unan. Hep mar ebet eo bounniez al louzoueuouenn diouz merc'h ar roue. Ma teuan a'benn d'he farea, e savin da binvidik-mor ! »

Kerkent ha debret gantañ eur begad, ez eas e kér, hag e prenas eur wiskamant dijentil. En em fichta a reas evel eur medesin. Neuze e lavaras kenavo d'ezwreg. Kas a reas gantañ ar vleunienn velen, ha yao etrezek roue Leinster. Degouezet er c'haestell, e kavas bodet eno medesined a holl gorniou-bro Iwerzon, met hini anezzo n'oa gouest da zegas gwellaenn e merc'h ar roue. Kellarav oant holl na daje ket betek penn an devez warlec'h. Ha koulskoude e kinngie ar roue eur sac'had aour da nep he faref. Labhrás e zeus e kambr ar roue en eur lavarout :

— « Gouest oun da barea da verc'h war an taol, ma roez d'in an autre. »

— « An autre a roan d'it, eme ar roue met ma rez droug d'ezzi, her paei gant da vuhez. »

Mont a reas neuze e kambr merc'h ar roue ha lavarout d'ezzi e teue d'he farea. Lakaat a reas d'ezzi en e genou eun tam-

eus ar vleunienn velen, en eur lavarout d'ezzi e chaokat hag e lonka. Se a reas, ha kerkeñ e voe war sav, ken yaç'h ha p'edo diagent en he yaç'h. Laouen-meur oa ar rote. Kinnig a reas da Labhrás ar sañ'h adour ha rei d'ezāñ kezeg ha karabeji di zistrei d'ar gér. An amezien, pa weljont Labhrás hag e garr, gant daou varc'h outañ, a voe sebezeth-holl.

— « Alies, emezañ, hoc'h eus va goa-paet, pa lavaren d'eo'h e tegase al louzeir nerz ha yec'h wed war o lerch'. Gweilit ha pareet am eus merc'h ar roue : medesin all ebet n'oa gouest da zegas gwellaenn enni, ha me am eus he farent gant eul louzaouenn dastumet en houz vaman, hag am eus het digant ar roue ar sachad aour, ar c'harr hag ar c'hezeg. »

Prena a reas Labhrás eun dachennad vrao a zouar. Eun ti kaer a savas elec'h ma vevas en e aez hag eurus. Urgent vloaz a vevas e c'hoaz goude sevel da binvidik. Pa varvas, e lezas e wreg hag e gerent en o aez.

D'ar pardaez a-raok e varo e tribunas an danevell se d'e amezien, ha ganto eo en devoa va zad-koz he c'helevet. En deiz se zoken ma voe beziel Labhrás O'Ruan-dhain, an douar a fraillhas, hag a lonkas ti ar vaouez koz. Da gredi eo edo ebarz an ti, hi hag he c'hizier, pa voe an ti longet evelse. Rak diwar an deiz se den n'he gwelas, nag hi nag he c'hizier. Met aboe an amzer se (hag hizio c'hoaz) e weler, etre an daou venez Néifin, tout-kurun « ti gwrac'h ar c'hizier. »

Mar deo da ganeoc'h, em eus aozet eur marvaillé all, a gontin d'eo'h war-c'hoaz.

Ha kerkeñ e voe an daouzek gwaz en o sav, daouzek maouez a reas kement e amezien.

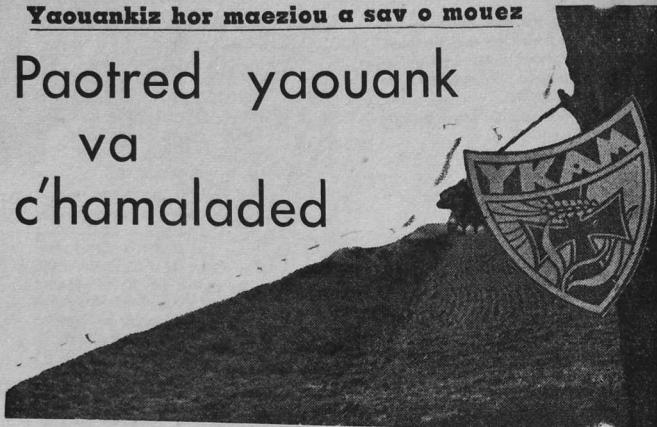
— « Sed aze eun dudius a gontadenn, »

Digeri a reas an nor er voger a-gostez. hag an holl er-maez. An iron a lavaras kenavo d'ezzi, hag a yeas kuit d'he zro. Neuze e teus ar porziet. Diarmuid en devoe koan founnus, hag a yeas da c'houez de gousket.

M. KERFROUDENN

Yaouankiz hor maeziou a sav o mouez

Paotred yaouank va c'hamaladed

« An den, eme eur skrivagner gall, ne chell ket beva hep bara, ne ch'ell ken-nebeut beva hep bro. » Gwir eo, karantez evit ar vro a zo bet lakaet doun en hor c'hreiz, gwriennet eo start en hor c'halon. Hag ouspenn-se eun dever eo evidomp he mirout ha zoken he lakaat da greski muioch' c'hoaz. Met perak ha pe-naos e tleomp-ni karout hor bro ? Setu ar pez a fell d'in displege e berr-gomzou.

Ar c'horn-douar el lec'h ma 'z omp ganet, el lec'h hon eus dija tremenet hor bugaleaj hag eul lodenn eus hor yaouankiz, eo iveauz ar vro m'o deus bevet enni hon tud koz. Ar re-ze o deus graet d'ezi he ch'orff hag hec'h ene, da lavarout eo he douar hag he doareout beva. Rak poaniet o deus evit difonta ar c'hoajou, evit kempenn ha stuya ar parkeier. Pep tamm douar, kouls lavarout a zo bet glebiet gant o c'houezenn. A-hed ar c'hantvejou, eus an eil rummad tud d'egile o deus degaset d'eomp ar pez a ra dreist-holl talvoudegez hor Bro, da lavarout eo ar gizou mat, ar feiz kristen hag hor yez, ar brezoneg. Arabat d'eomp feuvel disme-gans war an traou-se ; er c'ontroll, eun dever a anaoudgez vat eo evidomp o c'harout. Lech'h hon eus da veza fier anezzo ha fier eus hor bro.

Evit an dra-ze eo ret hec'h anveout. An-veout da genta hor parrez. Pegement a dud en hon touez o deus war ar poent-se daoulagad da welout ha ne welont ket.

- 328 -

tamm bro baour, mat hepken da zougen brug ha lann. E gwirionez n'eo ket gwall vras, c'houezek gwech bihanoc'h eget ar Frans. Koulskoude ar vro vihan baour-se a ro da houman :

- 85 % eus hec'h avalou-douar da hada,
- 45 — eus he c'haol,
- 36 — eus hec'h avalou,
- 8 — eus he gwiniz,
- 15 — eus hec'h avalou-douar da zibri,
- 46 — eus he fiz-bihan,
- 56 — eus hec'h ed-di.

Hon departamant-pi eo an trede, e Frans, evit al loened-korn, ar Morbihan ar pevare ; al Loar-izella ar c'henta evit an niver eus ar moc'h kaset e diazaez-bro. Ha Pennar-bed c'hoaz a zo ar c'henta evit niver ha talvoudegez e gezag.

Pinvidik eus madou an douar, Breiz a zo pinvidikoc'h c'hoaz en he zud. N'eo ket enni en deus ar maro ar treec'h war ar beo. Tud kalonek he deus douget a-viskoaz : er brezel-man adarre ar Vretonez a zo bet kavet ar gouesta da vont dirak an tan d'ar Belijk. Evit pevar brizorner he deus 'Bro-Francs unan a zo Bretton. Hervez ar pez a anzavas eur jeneral bras, ar Vretonez a vee ar gwella soudard etouez re a stourme evit Bro-c'hall.

Ha koulskoude pegement a zismegans taölet war hor Bro, war hor gizou ha war hor doareou-beva !

Eur vro diwarlerch, « un pays arrié-re » evel ma lavare ar C'hallaoued. Daoust hag abalamour m'oa ar Frans eur vro diwar-araok eo ez eo bet kouezet ken izel :

Met ni, dalc'homp d'hor gizou mat, heuliomp hor pardoniou, re hor chapeliou bihan evel hor pelerinachou brudet. Pa vo tremenet an amzer a distridigez-man, c'houezomp adarre tantajou gouel Yann, c'hoariomp evel ma 'z eus bet graet gwechall war hor maeziou. Ha pa varv eur c'henvroad bennak ra vez la-varet ar grasou epad an noz-veih. Ar gi-

zou-se hag ar re he deus pep parrez a zo eul lodenn eus ene ar vro.

Ar feiz kristen a zo eul lodenn all, al lodenn talvoudusa anezzi ; houmnez a zo bet a viskoaz feiz hor bro. Digaset ha skignet etouez hor c'hentadou gant ar Zent koz he deus en em viret e Breiz abaoe ar pempet kantved. Krenv eo c'hoaz hirio peogwir etouez bugale Vreiz eo eman ar stanka ar visionerien hag er bloaz treme net eskopti Kemper e-tuam en devoa roet ouspenn eur milion hanter evit Breuriez ar Feiz.

Goude ar Feiz, ar yez eo ar brasa tenzor hon eus resetez digant hon tadou. D'ar brezonig ive ez eus bet graet brezel n'eo ket hepken a'berz Bro-c'hall met ive gant ar Vretonez ourman. Kalz ac'hannomp n'o deus ket klevet an distera komz brezonek o kouenza diwar muzellou hor misstriskol. Kerent diskiant a zo ha ne zeskont nemet galleg o bugale. « E gizze, emezo, e vez desketoc'h » Pebez fazi ! Desketoc'h martzez war eur yez estren, a diazaez-bro ; met an hini a ouette mat nao pe zek yez, ma ne or ket yez e vro, hennez n'eo nemet eun azen. Petra lavarfec'h c'houai ma en em lakafe ar Fransizien da zeskiz yez o gwaskerien ha da lezel o hini ? c'houai a lavarfe o deus c'hoant da beurlaza o bro. Ha koulskoude eun niver bras a Vretonez a ra eveldo-Gwella 'z mar deman ar traou o vont da jench. Desket e vez bremen brezonig er skolioù ha mors ne n'ez eus bet skrivent kemant e brezonig. Komzomp eta brezonig atao hag e pep lec'h. Lemnomp kazeteniou ha levriou brezonek, kanomp gwerzioù brezonek alies kaerch' eget ar re c'hallek. Hag evelse e tiskouezimp sklaer hor c'harantez evit hor Bro .

PER DOUERIN, Plagonieg.

(Prezegenn graet e Ti Mamm-Doue Kerfeunteun, da Bardon Ykamiz, d'an 31 Mae 1943.)

Brezoneg = Galleg fall ? ?

« Sainte Anne, c'est la "Mam-goz" de la Bretagne »
EN BON FRANÇAIS cela veut dire qu'elle est la grand'Mère des Bretons.

(Toute la Vie 12 - 8 - 43)

- 329 -

Illiz San-Lorenzo (St Lorans) Rom aroa... ha goudé bombezadeg ar c'hirri-nij amerikan DARVOUDOU GOUEZ AR BREZEL

Hiz veur Cologn a zo bet bombezennet ha graet kals gaou outi en unan eus disiouz diweza mezeven ; kaera iliz a oa en Alzagniñ ahounez.

Staget e oad bet d'he sevel b'reman ez eus dres 700 vloaz, er bloaz 1243, ha n'ec bet puerzavet nemet er bloaz 1880 ; 135 metr a hirder he deva ha 61 metr a ledaner ; an doena a oad dibradet 61 metr diouz an douar hag an touriouz o deva 160 metr.

Eur vez eo gwelet tud o vont d'en em gmeret ouz traou kef kaer all.

D'an 22 a viz gouere, Rom ivez a zo bet bombezennet d'he zro ; 719 den a zo bet lajet ; 1599 den gloazet ; iliz sant Lorans, unan eus seiz iliz kaera kér-benn ar griseten, diskaret.

Ha setu ma voe gwelet etouez an dismantrou hag an dud glacharet ha lazet eun den gwisket e gwen : Pius XII. « Ar 80 munutenn a dremnas an Tad santeil ar Pab o pedi etre dismantrou iliz san-Lorenzo, a zo unan eus euriou fromusa istor ar Bed », eme eur gelaozen eus Budapest...

D'an 13 a viz eost diweza, Ker santeil ar Gristeniezh a zo bet bombezennet a nevez... Ar Pab a guiteas ch'oz ar Vatikan evit gwelet an drog graet ha frealzi ar re

An Tad santeil ar Pab, hep lid, etouez an dud, war lec'hioù bombezennet Rom

AN NEIZIAD LABOUSED BIHAN

Saig, Lommig hā Kouig

Saig. — Selaou ta Lommig, deus buan ta, mi m'eus eun dra vrzo da lavaret d'it, eun dra eun plajadur d'it.

Lommig. — Petra zo a nevez ganit ta Saig ?

Saig. — Me m'eus kavet sun neiziad laboused bihan !

Lommig. — O ! Ken abred all, Saig, n'emaomp ket e poent an neiziad ch'oz, n'eo ket echu a-walc'h ar goañv !

Saig. — Met pa lavaran d'it, eo gwir, ha bras eo zoken ar laboused bihan...

Lommig. — Han ! Peseurt labous eo hennez ta, neuze, en deus graet dija e neiz ?

Saig. — Peus nemet divin, Lommig, te zo uo paoz fin, pa garez !

Lommig. — Neket ar rouzardig !

Saig. — Ar melenig neuze !

Lommig. — Neket ives !

Saig. — Ar pintig, kazi sur, hennez a ra abred !

Saig. — Brasoc'h eget ar pintig eo !

Lommig. — Ar big, marteez !

Saig. — Pig da unan ! N'eus ket eun neiz pig eo kennebeut.

Lommig. — Peseurt pluny o deus ta ar re vihan ?

Saig. — Seurt ebet !

Lommig. — Te lavare koulskoude oant bras dia !

Saig. — Ya, brasik int ar-re vihan, ha lavaret a ran ouespenn o-deus na pluny, na marbiun.

Lommig. — Selaou Saig, ha gwelet az peur ar re goz ?

Saig. — O ! Ya, meur a wech..

Lommig. — Achanta ! Hag ar re se ps seurt liou en deus o flunv ?

Saig. — Liou ebet, na du, na gwenn, na melen !

Lommig. — A ! gouzont a ran bremen, an askel groc'hent eo !

Saig. — O n'eo ket, n'o deus ket a ziousaskell kennebeut.

Lommig. — Kozi tam Saig, te zo o konta krakou d'in ! Ne ouezan ket peira 'peur ch'hoant da lavaret... eul labous ha n'en deus na pluny, na marbiun, na

diousaskell, pion en deus gwelet biskonc kement all ?

Saig. — Re wir eo, koulskoude, Lommig.

Lommig. — Met neuze penaos e chel-lont-i njjal, ha petra zo en-dro d'ezo ?

Saig. — Petra zo en-dro d'ezo, met diihad ives !

Lommig. — Kesa kuit diouzin, Saig, o liva gevier n'emaout ken !

Saig. — Deus ganen hag e wel.

Lommig. — A, n'eus an ket warlerch eu par gaouad eveldout-te.

Saig. — Ass, Lommig, nez ekt ket da fach evelise, me wel Kouig, an ti all o dont warzi aman. Hep a ls, Kouig, deus aran ta buan (Kouig a deu). Peus ket gwelet te, e kichen Penn ar Vern, labous hep pluny, na diouaskell.

Kouig. — Met kaezel a ran onto hemdez !

Lommig. — Setu aman eur chlapezenn al, a gav d'ezan, e toare, e oar al labous sed kaezel !

Kouig. — O ! selaou ta, Lommig, ous-penn kaezel a reont, kana, sutal, ch'oir a reont ives, me a zo bet ganto o ch'oir meur a wech.

Lommig. — Setu aze laboused drol avat Lommig !

Kouig. — N'anavezez ket Perig Labous, Janig Labous, Paolig Labous ?

Lommig. — Eo, gâ !

Kouig. — N'anavezez ket o zad, a vez get et al Labous koz anezan ?

Lommig. — Eo !

Kouig. — Ne ouezek ket e pelec'h emari mamm Perig, Janig ha Paolig o chom ?

Lommig. — E Penn ar Vern !

Kouig. — Achanta gant ar bal 'vezô ranket planta ennot ! Peus ket divinet ch'oz ?

Lommig. — Nann 'vat !

Kouig. — Panzeenn, ma 'zout, Penn ar Vern eo an neiz, al laboused koz eo tad ha mamm Perig, Janig ha Paolig, ha laboused buan eo Perig, Janig ha Paolig o unan Bremen e kompreñez ?

Lommig. — Ha, ha, ha ! Merjined ! Chouï 'peus gouezet paka bras ac'hounn-me, avat. Ya, ya, gouzont a rin bren-

men e pelec'h eman ha neiziad laboused buan...

* Ar marvalloher koz.

KELEIER AR MIZ

STROLLAD KUZULIA BREIZ

Illi Strollad Kuzulia Breiz a zo bet pe-det d'en em voda, evit ar berdevet gwech, eunnam e Roazon, evel ar gwechou all, met e kastell Dukez Rohan, e Joslin, d'ar 15 a viz gouere diweza.

An A. Quenette, prefed meur a ea e penn ar vodadeg, evit ar Wech diweza, siouaz ar vodadeg, evit ar Wech diweza, siouaz rak anvet eo da brefed meur e Dijon. An A. de l'Estourbeillon, dean izili ar strollad, hen trugarez eus ar vad en devoa graet

da Vreiz, epad an nebed-amzer ma on bet da Roazon hag a lavaras ar c'heur a devoa d'ezan holl izili ar strollad o kimida diouz.

Gouda ar vodadeg-se ar strollad a yeas da DalPont (Taupont), — eur barrez e veze da enni sant Gouel'henn, eur pennad, — da welet skol-hany Brizeug savet eno e Ker-goyat evit ar vistri hag ar mestrezed-skol n'int ket barrek a-walc'h ch'oz da ober skol vrezonek d'o bugale.

PARDON SANTEZ ANNA EN NAONED

En Naoned ez eus kalz, brezonegerien deuet eus eskoptiou Kemper pe Wened. Svet eo deus "du-ze-quin" unvaniez hag a ra kalz vad : Ti Santez Anna. Bep bloaz — abaoe, daou vloaz — zo — a lidont yvar an ton bras pardon Santez Anna. Er bloazman adarre, d'ar 25 a viz gouere eo bet kaer an trau : An aotrou 'n Eskob Villepelet, eskob an Naoned a oa o ren ar pardon ; eun eskob all an aotrou Savin, eskob misioner, giniidik eus an Naoned ; aotrou Maer an Naoned gant daou eus e il-vae-red, beleien eus kér. An Tad Dorval, "zo duze tad ar vrezonegerien, eo en deus rének peti tra, du-ze, sikour et gant Bretoned a galon evel an Ao. Rousseau medisin, an Ao. Gab ar Moal, levrir, an Ao. Larvor, an Ao. Guilcher, an dimezell Riou, an Ao. Favé, eus eskopti Kemper a reas ar brezenn e-brezoneng gant eur gerig e galleg ; kantikou brezonek a vee kanet. Ouspenn 10.000 a dud a oa deuet d'ar pardou. Découleudi da Vrezonegerien an Naoned.

PREFED MEUR NEVEZ BREIZ

Prefed meur nevez Roazan, warlerch an JA. Quenette, eo an A. Dupard, prefed an Naoned. Ganet eo bet a Genelard, er Bourzogn, d'ar 4 a viz kerzu 1890 ; bloaz eo bet is-prefed e Kastellin ha tri bloaz a oa edo prefed en Naoned.

Pa grogas e en garg uhel, e Roazan, d'an 3 a viz eost diweza e lavaras d'ar Vretonec : « Karout a rit ho frankizou, « dre ma roont tro d'ho tenzioriou-sperzed ha « d'ho madou korf da vont war gresk ; « mst, obir a rin ar pez a vo en em galoud evit ma vezint restaoret d'eo ! »

« Va brasa youl eo gwelout ho rann-vro « o tont da gaout muioch a vuhez hag a « beadra eget n'he deus bet biskoaz a-hed ar c'hantvejou. Fizout a chellit en-nou ! »

KENTA KENDALC'H

KENVREURIEZ AR BREZONEG

(Landerne, 1 - 2 Gwengolo 1943)

Bloaz a zo eo ganet KENVREURIEZ AR BREZONEG. Goulenet ez eut bet diganeomp rei tro d'hol veleien da anaout gwelloc'h menozien, labouriou ha mennadoù ar Genvreuriez ; rei tro ived d'ar re o deus choant labourat war an dachenn-se d'en welout, da studia asambles. Setu perak e vo kendalc'h e Landerne, renet gant an Ao. Joncour, Vilkel Vras eskopti Kemper ha Leon.

Digeri a ray d'an deiz kenta a viz gwengolo da 14 eur. Echui a Fay antronoz, 2 a viz gwengolo wardo 15 eur.

An holl veleien ha kloareged a zo pedet da gemerout perz er c'hdalc'h.

ROLL AR STUDIADENNOU

— AN EMBANNADURIOU.

Feiz ha Breiz (an Ao. Perrot)

Ar vubet kristen (an Tad Eujen)

Studi hag ober (an Ao. ar Floc'h)

Olof (an Ao. Chalonni Aubert)

II — AL LABOUR EVIT AR BREZONNEG. Ferak eo mall labourat evit ar brezong ; - petra a zo bet graet ; - pe seurt skolhou a zo bet kavet ; - petra a zo sonj da ober :

a) E ESKOPTI KEMPER : ar gudenn displateg dir vras (an Ao. Fale'hun).

Er Ch'oerdi bras (an Ao. ar Ster)

Er skolou (an Ao. ar Ster) war dachenn an Obererez katolik (an Ao. Fave)

war dachenn ar Parrezion : katekiz, prezegerez, etc.. (an Ao. Guivarc'h)

b) E ESKOPTI GWENED. Penaos eman kont ? (an Ao. Coetmeur, pe Mary, pe Marouille)

c) E ESKOPTI SANT-BRIEG. Penaos eman kont ? (an Ao. Bourdellez pe Leclerc)

III — AR BELEG E BREIZ HAG AR BREZONEG. Petra lavar d'emp an Doue-en-lez war ar poent-se : menoziou-diazez ar studiadezen, dever ar beleg war dachenn ar yez (an Ao. P. Nedelec).

IV — KEMENNADURIOU A BEP SEURT,

ar Framm Keltiek, Unvaniez ar Skrivaerien (an Ao. ar Floc'h)

ar Bleun-Brug (an Ao. Perrot)

Sulvez ar Brezoneng (an Ao. Guillermou)

Strollad Kuzulha Breiz (an Ao. Perrot)

Breuriez Saat Hervé (an Ao. Chalonni Calvez) Etc...

Renerien
Kenvreuriez ar Brezoneng

AR BLEUN-BRUG

Kendalc'h ar Bleun-Brug hag a zo bet ano d'hen ober e Montroulez ha, goudeze, pa voo bombezannet ar gér-man, e Scær d'an 12 a viz gwengolo, da genver sez gentvet bloaz gnivelez ar barz Brizeug, ne vez ket graet, siouaz !

Ra gendalc'h o izill hor c'hevredigez da zeskri gwelloc'h gwella yez, istor ha toniou Breiz.

Somit teleca ! ar Vretonec

Kals konfort, aliaz ! n'o deus ket !

A pez a oa gwir en amzer Brizeug a zo ker gwir all en hor hini ; met gwella ya ray an traou da vont : an traou re ne ba-dont ket.

GINIVELEZ

Dina da Drea Maury a zo laouen bras o rei da chouzout d'o mienonet ez eus bet ganet d'eo eur breur bihan anvet Patrik. Cléder, 27 a viz mezeven 1943.

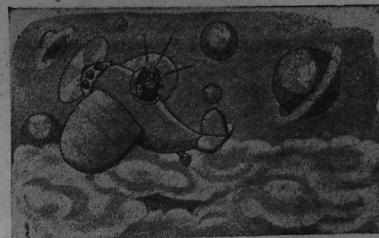
Ra gouezo puuh bennoz sant Patrik war e filhor bihan.

EURED

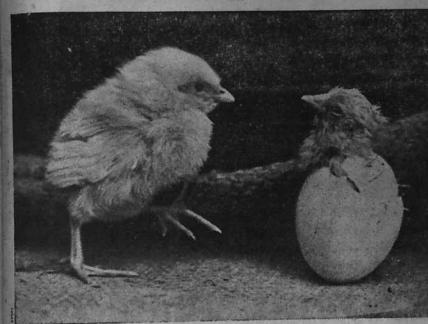
Eured Yvona Guével hag Yvona Guerou a zo bet benniget, e Plourin-Montroulez d'an 12 a viz gouers diweza,

For gwella gourc'hennou d'an dud nevez

a
bep
seurt...

— Deat eo ar maout ganer ! Den ebet a zo piget ken uhel ! met sartodallik, e pelec'h ema douar bremen ?

— Salud d'it kenderv !

HLD PHE / CVD

N'EI DU

FPTI HBCI

Peurechuit al lizerennou-man hag e lennoch ger stur ar gwir Vretonec.

Koumanant bloaz : 30 l. r. koumanantou strollet, pa gemerter d'an nebta 5 niverenn : 25 lur ar pez Kas an archant d'an A. Yann-Vari PERROT, renor a FEIZ HA BREIZ ». Scrignac (Finistère)

C. C. P. 21.802 Roazan (Rennes)

Ar mereur : H. Caouisein

Bisig a glask lakaat e graban mar Filip. Met e pelec'h ema henman ?

PRINSES

PRINSES

Merc'hed Bro-Leon gant

mouchouerou broudet hag o chouetou

dentelez, da zeiz ar Pardon...